

ИЛЮСТРАЦИЯ ИФИНДЕКЪ

Редакторъ: ПЕТЪРЪ МЪРМЕВЪ

Десетиятъ конгресъ на Съюза на македонскитѣ благотворителни братства въ България

Десетият конгресъ на Съюза на македонските благотворителни братства въ България бѣ откритъ въ София на 24. януарий 1932 год. и заседанията му продължиха четири дни.

въ България, за да спасят своята българска чест и име и своя живот. Тогава емиграцията, организирана, отново поде факела на борбата, на легалната борба.



Делегатитѣ на конгреса.

За десети път македонската емиграция, пръсната се почти из всички градове и села на България, се събра на своя конгрес, за да направи една равносметка за пятия, който е изминат от нейното велико освободително дѣло, да чуе това, което е извършил Националният комитет, да даде нови средства, както и да посочи нови пътища за най-правилния ход на освободителното дѣло.

А какво е дѣлото на тази половинъ милионна емиграция?

Навршватъ се вече пълни десетъ години отъ първия Учредителенъ конгресъ. То бѣ непосредствено следъ войната; въ време на невъобразимъ хаосъ въ България и вънъ отъ нея; Македония бѣ хвърлена въ ново и неочаквано робство; границата всѣки день бѣ минавана отъ стотици бѣжанци, оставили скъпо и драго въ родния край, идвайки

При равномъстката, която всѣки делегатъ на сегашния бележитъ конгресъ си направи, прогресътъ и успѣхитъ се чертаятъ така грамадни, така ободряващи, че и най-невѣрващиятъ въ тая емиграция се увѣри въ победния край, въ красивия възходъ на правдата, въ победата на истината.

Въ продължение на тѣзи десетъ години се създадоха обективнитѣ условия за възхода на тази правда, на тази победа и на истината.

Софийското общество и свѣтътъ, чрезъ представители на печата — български и чуждестранни — бѣха зрители на едно тържество.

Тъ присъжествуваха на единъ конгресъ, който нѣма равенъ на себе си по ентисуазъмъ, единодушие, сериозностъ и компетентностъ.

Това бѣ единъ парламентъ отъ народни избраници, които напълно съзнаватъ отговорнитѣ,

що носят на своите плещи, отговорности пред настояща поробена и утрешна свободна Македония.

Тъй присъгтстваха на тържеството на македонския дух и чуха обета на тая емиграция — да се бори, да живее и да умре за Македония. Обетъ и дългъ, чувства и потреба, носталгия и купнеж по роденъ край, въра въ тържеството на истината и любовта къмъ мира — ето стимулитъ, които ръководѣха всѣки делегатъ; ето обяснението на ентузиазма, единодушието и компетентността на братствения конгресъ.

Откриването стана въ театъръ „Роялъ“. Ко-

нята Всички оратори, като изключимъ трима, които умишлено се опитаха да внесатъ дисонансъ въ разбиранята на емиграцията, се изказаха най-ласкаво за дейността на Националния комитетъ и подчертаха единодушната воля на емиграцията да води до последни усилия борбата за освобождение на роба. Всички делегати изтъкнаха светостта на принципитъ, залегнали въ основата на тая борба.

Въ отговоръ на ораторитъ, които засегнаха принципитъ на легалната борба, политическия и организационния секретари на Националния комитетъ, г-да Василь Василевъ и Кузма Георгиевъ, дадоха обстояни и изчерпателни отговори.

На края, при бурни акламации, взе се резолюция, съ която се одобрява дейността на Националния комитетъ и се освобождава отъ отговорностъ. Всички делегати, станали на крака, изпѣха химна на македонскитъ революционери.

Следъ като комисията по политическата частъ прочете резолюциитъ, които се приеха съ акламации, прие се и бюджетътъ.

Накрая се избра при абсолютно единодушие новиятъ Националенъ комитетъ, който има следния съставъ:

Председателъ — г. *Димитъръ Михайловъ* (Битоля); подпредседатели: г. *Георги Кондовъ* (Прилепъ) и г. *Димитъръ Попандовъ* (Кавадарци); секретари: политически — г. *Аристо Зографовъ* (Велесъ), организационенъ — г. *Кузма Георгиевъ* (с. Смилево) и финансовъ — г. *Никола Габровски* (Крушово) и членове: г. *Д-ръ Филипъ Маноловъ* (с. Дебрецъ, Кайлярско), г. *Антонъ Пиперевски* (Щипъ), г. *Щеръ Божиновъ* (Солунъ), г. *Атанасъ Димитровъ* (с. Черешово, Драмско), г. *Стефанъ Димитровъ* (с. Емборе, Кайлярско) и г. *Георги Николовъ* (с. Прекопана, Костурско).

Контролна комисия: г. г. *Благой Димитровъ*, *Стамимиръ Топуковъ* и *Георги Савичановъ*.

При атмосфера на най-голѣма тържественостъ, единодушие и ентузиазъмъ, председателътъ г. *Панчо Тошевъ* закри Десетия редовенъ конгресъ на Братствената организация въ България на 27. януарий 1932 година, въ часа 8 вечерта.

Резолюциитъ на конгреса

До населенията въ Македония,

до нейнитъ мъченици-затворници, до разнитъ македонски организации и институти и до защитницитъ на македонската кауза

Десетиятъ редовенъ конгресъ на македонскитъ емигрантски организации въ България счита за свой върховенъ дългъ да отправи братскитъ си поздрави къмъ поробеното население въ Македония, което, макаръ и подложено на режима на потисничество и денационализация, продължава великото дѣло за освобождение и национално самозапазване. Конгресътъ се покланя смиренно предъ свѣтлата паметъ на всичкитъ знайни и незнайни покойници, които погълна освободителната борба на робска Македония.



Бюрото на конгреса. На предния редъ (въ срѣдата): Председателътъ на конгреса г. *Панчо Тошевъ* (влѣво) и Подпредседателътъ г. *Емануилъ Ляпчевъ* (до него). Секретаритъ на конгреса (отлѣво къмъ дѣсно): г-да *Филипъ Николовъ*, *Илия Георгиевъ*, *Димитъръ Марковски* и *Георги Чочковъ*

кетниятъ салонъ бѣ буквално препълненъ презъ време на четиридневнитъ заседания. Въ първия день — при тържественото откриване, по едно знаменателно съвпадение, се навръшваха 70 години отъ смъртта на братя Миладинови. По тоя случай, се отслужи молебень—панихида за преуспѣха на македонското дѣло и за упокояване на неспокойнитъ души на двамата народни будители отъ Софийския мигрополитъ г. г. *Стефанъ*.

Председателътъ на Националния комитетъ г. *Д-ръ К. Д. Станишевъ* произнесе дълга и хубава речъ, която разчувствува всички присъгтстващи и откри конгреса.

Избра се бюро, което да ръководи заседанията на конгреса. По предложение на временния председателъ г. *Благой Димитровъ* се избра единодушно следното *Постоянно бюро*:

Председателъ — г. *Панчо Тошевъ* (Кюстендилъ); подпредседатели — г. *Христо Георгиевъ* (Стара-Загора) и г. *Емануилъ Ляпчевъ* (Дупница) и секретари — г. *Филипъ Николовъ* (Кърджали), *Илия Георгиевъ* (София), г. *Георги Чочковъ* (Анхило) и г. *Димитъръ Марковски* (София).

Заседанието се закри съ избирането на комисии: политическа, по провѣрка на пълномощията, организационно-бѣжанска и финансова.

На следващото заседание секретаритъ дадоха обстоенъ отчетъ, следъ което започнаха разисква-

Конгресът изпраща възторжени симпатии и приветства сърдечно всички несправедливо осждени, които гинат въ вражески затвори.

Конгресът поздравява най-горещо борците въ Македония, като имъ пожелава сплотеност, братско единодушие и успехъ въ народното ни дѣло.

Сжщитѣ чувства на братска сърдечност конгресътъ изказва и къмъ всички македонски организации и институти въ България, Америка и останалитѣ части на свѣта, които работятъ неуморно за осществяването на народнитѣ ни идеали.

Конгресътъ си спомнува съ особена признателност благодарната подкрепа на всички чужденци, които, водими изключително отъ чувство на справедливост и на високо челолюбие, се застъпватъ благородно, за да гарантиратъ на македонското население елементарнитѣ му културни, национални и човѣшки права, които сж отказани на нашитѣ сънародници въ Македония отъ сръбското и гръцкото правителства. Представителитѣ на организираната македонска емиграция въ България хранятъ искрена надежда, взимайки предвидъ чувството на хуманност и миролюбие, отъ което сж се ръководили благороднитѣ приятели на македонската кауза, че указаната отъ тѣхъ досегашна подкрепа на македонската правда ще продължи и въ бъдеще, за да се създадатъ условия за трайно разбирателство между балканскитѣ народи и за осигуряване на общия миръ въ Европа.

2.

До хърватския народъ

и до другитѣ поробени народи въ Югославия

Десетиятъ редовенъ конгресъ на Съюза на македонскитѣ културно-просвѣтни и благотворителни братства въ България счита за свой пръвъ дългъ да изтъкне, че робството на народитѣ въ Югославия ги е изравнило нило и да подчертае заедно съ това връзката, що се е създала между всички тѣхъ. Особено конгресътъ дължи да подчертае братскитѣ връзки и разбирателството, така щастливо установени между нашия поробенъ народъ и хърватския и между емиграцията на двата народа въ тѣхната тежка борба срещу общия врагъ.

Конгресътъ е твърдо убеденъ, че единната и съгласувана борба на всички народи въ Югославия е единичниятъ сигуренъ пътъ, който по-скоро ще ги доведе до тѣхната свобода.

Фронтътъ на единната и съгласувана борба на Македония и Хърватско, изграденъ върху свещенитѣ жертви на двата народа за тѣхната свобода и независимост, съ всѣки изминатъ день става по-крепкъ, защото стремелътъ на поробителя да ни затрие като народи всѣки день става по-стървенъ. Заедно съ това и волята на запаленитѣ въ своето съществуване хървати и македонци става по-яка и по-решителна.

Къмъ тоя фронтъ на единната и съгласувана борба вече обърщатъ очитѣ си и другитѣ поробени народи въ Югославия. И не е, може би, далечъ денътъ, въ който ще ги видимъ заели своето мѣсто въ тоя фронтъ. Конгресътъ изявява своето желание да се работи за разширяването фронта на единното и съгласувано действие на поробенитѣ въ Югославия други народи при пълната вѣра, че отъ това той ще излѣзе по-силенъ.

Конгресътъ молитвено навежда чело предъ светитѣ мъченици за хърватската свобода и предъ нейнитѣ свещени жертви. Тѣ още по-яко циментиратъ нашата задружна борба. Ней какви машиниции на врага и провокатори не ще смутятъ, нито пъкъ ще я отклонятъ отъ предначертания ѣ пътъ.

Паднали за свободата хървати и македонци повеляватъ на насъ, живитѣ, да останемъ вѣрни на тѣхния заветъ: **за-дружно единни докрай.**

На доблестнитѣ борци на братския намъ хърватски народъ, които вътре и въ изгнание съ твърдост, достойна за удивление, се борятъ за своето народно освобождение, конгресътъ изразява своето възхищение и почитъ. Той изявява своята подкрепа и увѣреност, че въ така щастливо поетия пътъ на единното и съгласувано действие на двата народа по-скоро и сигурно ще бждатъ строшени тѣхнитѣ и на другитѣ поробени

въ Югославия народи робски окови, че за тѣхъ най-скоро ще изгрѣе слънцето на свободата.

Да живѣе свободно и независимо Хърватско!

Да живѣе свободна и независима Македония!

3.

До общественото мнение въ България

Десетиятъ редовенъ конгресъ на македонскитѣ братства въ България счита за свой дългъ да изясни предъ общественото мнение въ братска България становищата на македонската емиграция по нѣкои въпроси, които живо я интересуватъ:

1. Преди всичко, конгресътъ дава единодушенъ изразъ на дълбоката признателност и обичъ у стотицитѣ хиляди македонски емигранти за братскитѣ отношения и всестранна подкрепа, която тѣ винаги сж намирали въ братска България;

2. Конгресътъ изказва, сжщо така, топлото съчувствие на



Бѣжанци.

македонската емиграция къмъ поробенитѣ братя българи въ Добруджа, Тракия и Западнитѣ покрайнини, като напълно разбира тѣхната тежка участь и желае сърдечно спасението имъ отъ робство;

3. Апелира къмъ всички обществени сили въ България да приематъ и издигнатъ като свои целитѣ и идеалитѣ на македонскитѣ братствени организации, а именно: Македония за македонцитѣ, създаване отъ разпокъсана днесъ Македония на една свободна, независима държава въ нейнитѣ естествени географски граници. Този идеалъ се явява спасителенъ не само за българитѣ и другитѣ народности въ Македония, но и за съседнитѣ балкански държави, като съ постигането му ще се разчисти пътя за едно искрено разбирателство между тѣхъ и за реализиране на балканска федерация и траенъ балкански миръ;

4. Въ връзка съ този основенъ принципъ на македонското освободително движение, конгресътъ счита за неизлишно да подчертае предъ българското общественото мнение, че македонската емиграция схваща като напразни и предварително осждени на неупѣхъ всички опити за сближение между балканскитѣ народи, докато тѣзи опити не се поставятъ на една искрена, ясна основа, а именно: признаване народностнитѣ права на българитѣ и другитѣ поробени народности и създаване отъ Македония — ябълката на раздора на Балканитѣ — една независима държава;

5. Македонската емиграция, чувствувайки отблизо безкрайното тегло на своитѣ поробени братя отъ Македония, познавайки безграничното и тираническо господство на едно сръбско малцинство надъ всички народи въ „Югославия“, имайки предвидъ и следнитѣ факти: че не само македонцитѣ, но и онѣзи народи, които доброволно влѣзоха въ днешна „Югославия“ (хървати и словенци), се подложиха съ това си влизане на едно пълно национално, политическо и економическо робство; че всички економически блага и предимства на управлението въ „Югославия“ сж запазени само за едно шовинистично сръбско ядро — имайки

предвидъ всичко това, македонската емиграция смѣта идеологията, разпространявана отъ органицитѣ на сръбската диктатура, за „югославянско единство“, за „единъ югославянски народъ“, за влизане на България въ югославянската държава, като една коварна и твърде опасна примамка, хвърлена къмъ свободния български народъ, който — трѣбва да се подчертае — ѝ се противопостави, за да не сподѣли участъта на македонскитѣ българи, хърватитѣ, словенцитѣ, черногорцитѣ и други.

Срещу тѣзи и други пропаганди и примамки, ние апелираме къмъ всички обществени сили въ България, да издигнатъ като общъ народенъ идеалъ: Свободна и независима Македония, която да бѣде равноправенъ членъ въ федерацията на всички балкански държави.

4.

До правителствата на Великитѣ сили

Десетиятъ редовенъ годишенъ конгресъ на Съюза на македонскитѣ емигрантски организации въ България, състоялъ се на 24., 25., 26., и 27., януарий въ София, отново се вижда пригнуденъ да привлече вниманието на правителствата на великитѣ сили върху следното:

Парижскитѣ диктати — „договори за миръ“ — ужъ бѣха създадени, за да въдворятъ траенъ миръ между народитѣ. Съ сжщата целъ бѣ наложенъ и Ньойскитѣ диктатъ, който трѣбваше да установи миръ на Балканитѣ. Но ето изминаха дванадесетъ години отъ Парижката конференция за миръ, а на Балканитѣ мирътъ е само привидѣнъ. Така е, защото балканитѣ продължаватъ да бждатъ арена на непрекъснати и засилващи се борби между потиснати и потисници, които нашироко използватъ насилническото право, което имъ гарантира Ньойскитѣ диктатъ, а нито за моментъ не сж помислили даже да изпълнятъ задълженията си, като тия, напримѣръ, изхождащи отъ клаузитѣ на малцинствата.

Особено въ нашето отечество Македония неправдата, която се установи съ сжщия диктатъ, крепна отъ кървавия тероръ на новитѣ поробители сърби и гърци, отъ денъ наденъ става все по-жестока и непоносима и подготвя сигурно нови изпитания, както за Балканитѣ така и за Европа.

Конгресътъ на Съюза на македонскитѣ емигрантски организации въ България, като се спира на горнитѣ опасни и тревожни констатации, счита за свой дългъ да заяви и сега, че истински миръ на Балканитѣ ще бѣде възможенъ само, когато се премахне неправдата отъ Ньойскитѣ диктатъ, т. е. като се унищожи самиятъ диктатъ и на балканскитѣ народи се даде право сами да уреждатъ своитѣ сждбини, както и да бждатъ тѣ единички и пълни господари на своитѣ земи.

Специално за Македония конгресътъ основно подчертава непоколебимо убеждението си, че само обединението въ едно на тритѣ и разпокъсани части и въздигането ѝ въ независима държава ще бждатъ начало за братско сътрудничество между балканскитѣ народи и основа за тѣхното федериране.

5.

До Обществото на народитѣ

за положението въ Македония подъ сръбска властъ

Десетиятъ редовенъ конгресъ на Съюза на македонскитѣ емигрантски организации въ България, състоялъ се на 24., 25., 26., и 27. януарий 1932 год. въ София, съ голѣма болка и възмущение констатира, че адското положение въ Македония подъ сръбска властъ върви отъ лошо къмъ по-лошо.

Още съ своето настаняване въ обсебената отъ нея частъ на Македония, Сърбия установи една политика на националенъ и економически гнетъ и на пълна сърбизация, особено по отношение на македонскитѣ българи, които сж осждени на пълно унищожение. Всички промѣни въ системата на управление, които се извършиха отъ Българдъ, съ нищо не измѣниха курса на

сръбската политика въ Македония, която отъ началото и до днесъ си остава агресивна, унищожителна за всичко несръбско.

Десетиятъ конгресъ на Съюза на македонскитѣ емигрантски организации въ България, като констатира горното и го донася до знанието на О. Н., смѣта, че то само ще изпълни своя дългъ, ако се намѣси, най-после, за да осуети сръбскитѣ замисли въ Македония, които сж противъ всѣка правда и човѣщина. За тая целъ конгресътъ смѣта сжщо, че ще сж отъ решителна полза и следнитѣ мѣрки:

1. Да бѣде учреденъ единъ специаленъ органъ на О. Н. въ Македония подъ сръбска властъ, който на самото мѣсто да следи за изпълнението, поне на правата, предвидѣни въ клаузитѣ на малцинствата, които сж задължителни за Югославия, но които тя не е изпълнила и доднесъ;

2. Да бждатъ отворени всички училища и черкви, които на времето бѣха създадени отъ самото население съ много усилия и безбройни жертви и които сръбската властъ затвори още съ настаняването си въ Македония;

3. Да се позволи на многобройнитѣ македонски изгнаници да се върнатъ въ отечеството си, като имъ се гарантира лична сигурностъ и да се дадатъ на всички македонци въ границитѣ на отечеството имъ пълни граждански и политически права;

4. Амнистия за всички, които се преследватъ по политически съображения.

6.

До Обществото на народитѣ

за положението въ Македония подъ грѣцка властъ

Десетиятъ редовенъ конгресъ на Съюза на македонскитѣ емигрантски организации въ България, състоялъ се на 24., 25., 26 и 27. януарий 1932 г въ София, констатира сж болка и възмущение, че и положението на Македония подъ грѣцка властъ не е по-добро отъ това въ Македония подъ сръбска властъ.

Още съ своето настаняване въ обсебената отъ нея частъ на Македония, Гърция установи една политика на националенъ и економически гнетъ и на пълна асимилация, особено по отношение на македонскитѣ българи, които не можаха да бждатъ изпждени отъ роднитѣ имъ огнища и които сж осждени на пълно унищожение. Гърция си дава видъ, че е готова да изпълни задълженията си, произтичащи отъ клаузитѣ за малцинствата, и въ това отношение често заявява на свѣта, че е съ намѣрението да направи това или онова. Но грѣцкитѣ обещания си оставатъ само обещания за заблуда на свѣта, а курсътъ на грѣцката политика въ Македония, който отначало си остава агресивенъ и унищожителенъ за всичко негрѣцко, продължава да бѣде все сжщия.

Десетиятъ конгресъ на македонскитѣ емигрантски организации, като констатира горното и го донася до знанието на О. Н., смѣта, че то само ще изпълни своя дългъ, ако се намѣси, най-после, за да осуети грѣцкитѣ замисли въ Македония, които сж противъ всѣка правда и човѣщина. За тая целъ конгресътъ смѣта, че ще сж отъ решителна полза и следнитѣ мѣрки:

1. Да бѣде учреденъ единъ специаленъ органъ на О. Н. въ Македония подъ грѣцка властъ, който на самото мѣсто да следи за изпълнението, поне на правата, предвидѣни въ клаузитѣ за малцинствата, които сж задължителни за Гърция, но които тя не е изпълнила и доднесъ;

2. Да бждатъ отворени всички училища и черкви, които на времето бѣха създадени отъ самото население съ много усилия и безбройни жертви и които грѣцката властъ затвори още съ настаняването си въ Македония;

3. Да се позволи на многобройнитѣ македонски изгнаници да се върнатъ въ отечеството си, като имъ се гарантира личната сигурностъ и да се дадатъ на всички македонци въ границитѣ на отечеството имъ пълни граждански и политически права;

4. Амнистия за всички, които се преследватъ по политически съображения.

Черти отъ живота и дейността на дѣдо Методий Кусевъ

[Продължение отъ книга 7 (27)].

II.

Въ 1876 година се изработваше Органическиятъ уставъ за България отъ европейскитѣ посланици въ Цариградъ. На тая Цариградска посланическа конференция се направи строго разграничение на българскитѣ земи въ турската империя. Тѣ се раздѣлиха на две области: *Източна* съ главенъ градъ Търново и *Западна* съ главенъ градъ София. Въ първата областъ влизаха санджацитѣ (окржзитѣ): Русенски, Търновски, Варненски, Тулчански, Сли-

венски, Пловдивски и казитѣ (околитѣ): Лозенградска, Мустафашанска и Казълагачка. Въ втората — Западна, влизаха санджацитѣ: Софийски, Видински, Нишки, Скопски, Битолски, тритѣ каза (околии) отъ Сърския санджакъ и околитѣ: Струмишка, Тиквешка, Велешка и Костурска. Съ това разпредѣление племето ни се групирваше и му се придаваше преобладаващо влияние въ Турция съ свободно и автономно управление.

Дѣдо Методий бѣше единъ въодушевенъ раз-

казвачъ за Цариградската посланическа конференция, на която той платилъ дълга си при определяване етнографскитѣ граници на цѣлокупна България, особено на западната област. Решенията на тая конференция той считаше за най-справедливи и напълно задоволителни за християнскитѣ народности на Балканския полуостровъ, защото почиваха на националното и политическо самоуправление на българитѣ, отричани днесъ, следъ полувѣковенъ тревоженъ и размирненъ животъ, съ редъ малки и голѣми войни и съ Парижкитѣ мирни диктати за... самоунищожение на балканскитѣ народи, особено за неестествената раздѣла на злочеста Македония.

— Но защо бѣха сега най-жестоки европейскитѣ велики държави спрѣмо нещастна Македония? — прекъснахъ го азъ.

текатъ на помощъ. Тая моя мисль ме измъчва отъ години и затова съветвамъ и завещавамъ на всѣки македонски младежъ да изучава единъ европейски езикъ.

Прокуденитѣ отъ родината си македонски синове будятъ обществената съвѣсть въ напредналитѣ страни, запознаватъ ги съ историята, географията, нравитѣ и обичаитѣ на македонскитѣ българи. Македонскитѣ емигранти високо издигатъ знамето си съ надписъ: **Свободна и независима Македония**. Македонскитѣ младежи не стоятъ глухи срещу писъцитѣ и тегилата на своитѣ братя. Тѣ отлично разбиратъ дълга си предъ падналитѣ за Македония ратници и достойно, самоотвержено го изпълняватъ!

Дѣдо Методий бѣше увѣренъ, че европей-



Солунската българска мъжка гимназия и преподавателскитѣ ѝ персоналъ презъ учебната 1888—89 година. Основателъ на това знаменито учебно заведение, което изигра голѣмата роль въ пробуждането на Македония, и отъ което се излъчиха повечето черковно-училищни и революционни македонски борци, е дѣдо Методий Кусевъ.

Дѣдо Методий съ още по-голѣма разпаленостъ ми отговори: Не, Македония не е изгубена! Скоро свѣтътъ ще се убеди, че тя не може да живѣе и да напредва въ днешното си разпокъсано положение и най-после ще се споразумѣятъ помежду си тритѣ ѝ днешни майки и ще ѝ дадатъ новъ животъ за свое спокойствие и радостъ!... Траенъ миръ на Балканитѣ ще има, само когато Македония си остане единна, цѣла, свободна, автономна и недѣлима за нейнитѣ народности, независимо чие покровителство ще ѝ се наложи... Ти ще бждешъ живъ да видишъ Македония за македонцитѣ — ми каза натѣртно енергичниятъ старецъ... — Азъ съмъ вече пжтникъ!...

Дѣдо Методий подзе речъта си следъ малко мълчание за почивка:

— Македонскитѣ въпросъ ще се разреши мирно и справедливо, когато самитѣ македонци взематъ защитата му, безъ всѣкаква чужда намѣса отвънъ и пробудятъ обществената съвѣсть на народитѣ въ Европа и Америка. Всички просвѣтени и хуманни хора, които се борятъ за свободата на потиснатитѣ и онеправдани народи, ще имъ се при-

скитѣ сили другояче ще погледнатъ на Македония, когато видятъ въ нея интелигенция, способна да води отечественитѣ работи, и Македония се покрие съ училища, гимназии и други учебни заведения. На Балканитѣ той сравняваше Македония, следъ последнитѣ две войни, съ Белгия въ Западна Европа; нейната свобода и неутралитетъ трѣбва да бждатъ гарантирани отъ Гърция, Сърбия и България въ етнографскитѣ ѝ граници, за да има траенъ миръ на Балканитѣ. Замина си той съ твърдата вѣра, че просвѣтенитѣ народи нѣма да оставятъ заличаването на една класическа страна, която е дала безброй герои и отлични умове за свободно и независимо сществуване на Македония.

Това сж заветнитѣ думи на дѣдо Методий къмъ македонската младежъ, които най-добре го очертаватъ като истински патриотъ и до последнитѣ дни на живота си, както и съ какъвъ огънь се бори той за свободата и народността на родината си. Той си замина оптимистъ за бждещето на българския народъ. За тая му благородна черта на характера, на неговото сърдце и душа дѣдо Методий се ползуваше съ висока почитъ и уваже-

ние отъ всички добри българи, отъ златната ни младежъ и най-много отъ царь Фердинанда.

Тъй се раздѣлихме и простихме съ дѣда Методий въ София за нѣколко месеца до смъртта му. И сега, като чета изъ вестниците какъ студентитѣ — македонци изъ разни градове въ Европа и Америка устройватъ събрания и умѣло защищаватъ каузата на измѣнената си родина, свещениятъ обликъ на дѣда Методий се изпрѣчва предъ мене съ думитѣ: „И това ми пророчество ще се сбъдне, че ние въ скоро време ще имаме Македония за македонцитѣ, освободена и отъ християнскитѣ си владѣтели, които по безчовѣчията си нѣматъ равни на себе си.“

III.

Презъ руско-турската война дѣдо Методий се озовава въ Главната квартира въ с. Горна Студена при Щаба на руската армия, бѣгайки отъ Цариградъ, както това направила мнозина българи, за да се спасятъ отъ преследванията на турската властъ. Схваналъ въ кратко време общото настроение въ военнитѣ срѣди около Щаба на армията, както и въ царския антуражъ начело съ престолонаследника — отпосле царь Александъръ III, дѣдо Методий влиза въ ролята на отчаянъ защитникъ за единството и цѣлкупността на България.

— Тукъ свършихъ най-големата услуга на народното дѣло и на родината, каквато никой българинъ не можеше да направи по онова време предъ рускитѣ военни власти и предъ руския царь, когато пребиваваше въ Горна Студена — казваше ми съ разпаленостъ дѣдо Методий. — Най-главното азъ можахъ да отвърна царь Александъръ II отъ намѣрението му да иска примирие съ Турция, само срещу освобождението на България до Балкана.

Само единъ смѣлъ, решителенъ и преданъ до самопожертвуване къмъ националната ни кауза човекъ може да действува така, щомъ узнава какво зло се тъкми за народа му. Дѣдо Методий се запозналъ съ царския свещеникъ и съ мнозина отъ царската свита военни и доловилъ недобритѣ имъ чувства и разположение къмъ българитѣ, които не заслужавали освобождение поради голѣмитѣ имъ недостатъци, а именно: 1) не ходѣли въ черква, не били набожни, религиозни и съ студенина се отна-

сяли къмъ черковнитѣ служби; 2) не услужвали на военнитѣ власти, бѣгали и се криели отъ всѣкакви задължения и, главно, били много лакоми за пари. Не заслужавало да се води война за селянитѣ, които имали ниви, добитъкъ и чисти голѣми къщи, каквито рускиятъ мужикъ нѣмалъ и не може да има и 3) много други политически съображения налагали приятелство съ турцитѣ за взаимна подѣлба на „Изтока“.

Дѣдо Методий съ възмущение отблъсналъ тия голословни обвинения срещу народа, историята на който никой още не познавалъ добре, а особено презъ петвѣковното му робство.



Група революционери. Войводата Илия Дигаловъ (седналиятъ влѣво), родомъ отъ с. Въмбелъ, Костурско, и другаритѣ му (отлѣво къмъ дѣсно): Али Ибраимовъ, по народностъ арнаутинъ, родомъ отъ с. Пласница, Кичевско. Стоянтъ Георгиевъ отъ с. Стения, Прѣспанско, и Кръстьо Велешанчето отъ Велешко. Илия Дигаловъ падна убитъ на 8. ноемврий (Димитровденъ) 1922 година въ с. Глѣмбочани, Прѣспанско.

Българитѣ доскоро нѣмаха черкви, въ които да се чете и проповѣдва словото божие на разбранъ езикъ и ако руситѣ се намиратъ при тия условия на животаси, както народътъ ни, голѣмъ въпросъ ще ни се изпрѣчи, като какъвъ характеръ щѣше да носи тѣхното православие и набожностъ!.. Българинътъ е религиозенъ и мораленъ по душа, тия си чувства той таи съ вѣкове, възпитава ги въ себе си и сега имъ служи както ги разбира сърдцето и народността му. Ето защо, като бжде запитанъ отъ коя вѣра е, той отговаря съ пълно съзнание: *българска*. За българина християнинъ е тоя, който се моли на езика си и пази народността си. Вѣра по заповѣдь и проповѣдвана му на непознатъ езикъ отъ пастири, които гледатъ да затриятъ народността му, такава вѣра българинътъ счита *мръсна, дяволска*. Нека се знае — казва дѣдо Методий на хулителятѣ ни, че само единъ религиозенъ и мораленъ народъ, ка-

къвто е българскиятъ, можа да устои съ вѣкове на двойно робство — духовно и политическо.

По-нататъкъ продължилъ дѣдо Методий, че българинътъ бѣга и се крие отъ всѣка властъ, защото представителитѣ ѝ никога не сж отивали при него освенъ да го измѣчватъ, изнудватъ и заплашватъ съ смъртъ.

— И отъ мене бѣгаха българитѣ, когато отивахъ при тѣхъ по селата изъ Пловдивско, да имъ проповѣдвамъ словото божие, но когато разбраха кой съмъ и че ги уча на добро, не само ме посрѣщаха и придружаваха отъ село на село, а станахъ и тѣхенъ любимецъ!

Колкото за алчността на българина да има много пари и голѣмо богатство — само единъ дѣдо Методий съ присъщата негова откровеностъ и смѣлостъ можеше да каже истината въ очитѣ на когото и да било. За тая страсть къмъ богатство сж виновни интендантитѣ, подрядчицитѣ и други тилови распоредители, които поднасяха на българитѣ разписки съ голѣми суми за подписване срещу отстъпненитѣ даромъ провизии на войската отъ частни лица, общини и населението въ знакъ на благодарностъ и братство, като при това е посочилъ и нѣкои конкретни случаи за тия злоупотрѣбления.

Досежно видимото благосъстояние на българина — селянинъ дѣдо Методий обяснилъ, че това се

дължи на неговата трезвеностъ и трудолюбие. Българинътъ си простира нозетѣ споредъ чергата.

Дѣдо Методий прави изложение на всичко това до главния организаторъ на свободна България князь Черкезки. Изложението му се превежда на руски езикъ отъ Тодоръ Бурмовъ — висшъ чиновникъ зъ канцеларията на княза Черкезки, който останалъ много доволенъ и при срѣщата си съ него му казалъ тия думи: „Отецъ Методий, *Въ какъ бы по внушенію свие явилисъ къ намъ и спаси свою родину и болгарскій народъ!*...“ Тоя фактъ съ всички подробности и обстоятелства го знаятъ мнозина почтени и живи още русофили у насъ, но го замълчаватъ отъ хорски срамъ. (Следва)

Въстаническото знаме на Битолския Демирхисаръ

По разказа на Христо Н. Пасковъ, съобщава Боянъ Мирчевъ

Два дена преди Илинденъ, въ с. Лѣорѣка, Ресенско, ние, Демирхисарското горско началство, се срещнахме съ Революционния щабъ и получихме

плущѣше надъ въстаническитѣ глави и вдѣхновяваше борцитѣ въ лютата и неравна бранъ.

Народниятъ бунтъ за свобода бѣ смазанъ отъ



Лицевата страна.



Обратната страна.

Бойното революционно знаме на Битолския Демирхисаръ.

отъ него последнитѣ нареждания за предстоящото въстание. Завърнахме се въ Бойчката планина, при щабната колиба, кждето ни очакваше Демирхисарската районна чета начело съ Йорданъ Силяновъ — Пиперката. Оттукъ всички вкупомъ се упжтихме за Голѣмо-Илино, кждето се състоя първото съвѣщание на Горското районно началство. Въ него влизаха: Димитъръ Дечевъ, Йорданъ Пиперката, попъ Кузманъ отъ с. Бабино и азъ — Христо Пасковъ. Отъ това село се упжтихме за с. Прострени, гдето въ черковния дворъ при стечение на много народъ стана освещаването на знамето. Войводата Димитъръ Дечевъ държа вдѣхновено слово, което затрогна всички присѣтствуващи. Оттамъ отидохме въ с. Велмевци, кждето отъ амвона на църквата биде провъзгласено въстанието.

И Демирхисарското революционно знаме започна победно да шествува по селата, радостно посрѣщано отъ народа и весело приветствувано отъ звѣна на църковнитѣ камбани.

29 години изминаха отъ онѣзи паметни сражения, които се развиха презъ въстанието въ Битолския Демирхисаръ, когато знамето гордо се развѣшваше и когато подъ неговата сѣнка паднаха толкова скжпи жертви. Селата Гюрговица, Вирово, Цѣръ, Бабино, Брѣзово, Смилево, Голѣмо-Цѣрско, Мало-Цѣрско, Сълпъ и други сж мѣстата, гдето то

турскитѣ пълчища, които съ хиляди пливнаха изъ нашия край, за да плякосватъ и безчестятъ. Следъ сражението въ с. Доленци въстаницитѣ се разпрѣснаха. Азъ свихъ знамето, за да го спася отъ поругание и го укрихъ у себе си. Отъ районното началство живъ бѣхъ останалъ само азъ. Останалъ самъ и покрусенъ отъ трагичния край на въстанието, азъ трѣгнахъ да търся другаритѣ отъ Революционния щабъ и ги намѣрихъ въ с. Вирово. Тукъ бѣха: Даме Груевъ, Георги Сугаревъ, Христо Узунъ и Дяконъ Евстатий. Никой отъ тѣхъ не знаеше, че знамето е у мене. Така измина цѣла седмица. Единъ день, когато Даме и азъ бѣхме останали сами, азъ открихъ на Даме тайната. Той, като научи това, много се зарадва и ми каза: „Пасковъ, пази тази светиня като зеницата на окоето си и нека тя дочака деня, когато ще бжде развѣта въ свободна Македония“.

Цѣли 29 години азъ пазя тая Демирхисарска светиня, а заедно съ нея и завета на незабравимия Даме!

Да продължаваме, проче, да работимъ съ неизгасващъ пламъкъ и ентузиазъмъ за свободата на Македония, защото само по тоя начинъ ще бждемъ достойни наследници на всички онѣзи великани — знайни и незнайни, които загинаха въ неравна борба презъ време на въстанието, подъ бойнитѣ революционни знамена. Да изпълнимъ завета на Даме.

Лука попъ Теофиловъ (Мелийчинъ)

Разложката котловина брои 13 села. Едно отъ най-хубавитѣ и голѣми села е Бѣлица, разположено въ политѣ на Рила при Бѣличката рѣка и рѣка Вотроча, които се съединяватъ въ селото и образуватъ една рѣка, която пои плодородното Бѣличко полце и се влива въ рѣка Мѣста. Тукъ, въ Бѣлица, е роденъ бащата на Луката, свещеникъ Теофилъ Николовъ, голѣмъ родолюбецъ, взималъ участие въ революционнитѣ борби за освобождението на България и е билъ въ познанство съ Василь Левски и Каблешковъ. Той имаше трима синове: Никола, Лука и Георги. Бащата, старъ и опитенъ свещеникъ, далъ солидно възпитание и образование на тримата си синове, съобразно съ времето. Вториятъ му синъ, Луката, е роденъ презъ 1865 година въ село Бѣлица, дето завършилъ основното си образование, а следъ това е следвалъ въ София, гдето е свършилъ II. класъ, а завършилъ гимназиалното си образование въ Солунъ, като единъ отъ най-добритѣ и способни ученици.

Следъ свършека на Солунската гимназия, Лука попъ Теофиловъ се посвещава на учителско звание. Първата година става учителъ въ Сѣрѣ, а следъ това подредъ става директоръ на училищата въ Банско, Неврокопъ, Мелникъ и следъ това отново се върща въ Сѣрѣ. Навсѣкжде той се ползуваше съ добро име като учителъ, общественикъ и ратникъ въ борбата за освобождението на роба отъ турското иго.

Лука попъ Теофиловъ е първиятъ членъ на Вътрешната македонска революционна организация отъ Разложко. Въ всички градове, дето е учителствувалъ, той е начело — председателъ на околийския или окръжния комитети.

Презъ 1896—97 година Гоце Дѣлчевъ бѣ учителъ въ Банско. При първата среща съ Луката тѣ се разбрали и взаимно начѣртали плана за разширението на Организацията въ Разложко, Неврокопско и Горно-Джумайско. Луката разви обширна и голѣма дейность до 1902 година; преживѣ тежки перипетии, побоища и затвори.

Презъ 1903 година е бѣжанецъ въ България и заедно съ Христо Матовъ усилено работятъ за организирането на четитѣ. Той е вече въ услуга на Задграничното представителство и неуморно работи.

Преди въстанието село Бѣлица бѣ изгорено отъ турския аскеръ. Почти всички селяни бѣха избѣгали въ България. Малцината, които бѣха останали въ селото, бидоха избити и изклани отъ аскера и башибо-

зука. Между избѣгалитѣ бѣха семейството на Луката и семействата на братята и сестритѣ му. Товарътъ по тѣхната издрѣжка падна изцѣло върху плещитѣ на Луката. И за него бѣха настѣпили тежки и мжчителни дни, докато се справи съ създаденото положение. По това време той бѣ назначенъ за делегатъ по настаняването на бѣжанцитѣ въ Варна, дето разви похвална дейность за облекчаване участъта на тия нещастници.

Следъ амнистията, дадена за всички бѣжанци, той отново бѣ назначенъ за учителъ въ гр. Костуръ. Турската полиция, обаче, не му позволи да учи-

телствува тамъ и той се принуди да избѣга отново въ България, гдето е учителствувалъ последователно въ градоветѣ Орхание и Созополъ.

Далечъ отъ роднини и приятели, далечъ отъ родно мѣсто, за което не преставаше да се грижи, изпадналъ въ особено душевно настроение, той бѣ намѣренъ единъ день край Созополския морски брѣгъ мъртавъ. Това стана презъ 1912 година. Неговата смрътъ, обаче, за неговитѣ близки, приятели и роднини и донесъ продължава да е забудена въ тайна.

Луката, като революционеръ, учителъ, общественикъ и човѣкъ бѣ примѣръ на населението. Дълбока е следата, която той остави подире си. Още много поколения ще черпятъ вдъхновение и поука отъ неговитѣ дѣла. Вѣчна му паметъ!

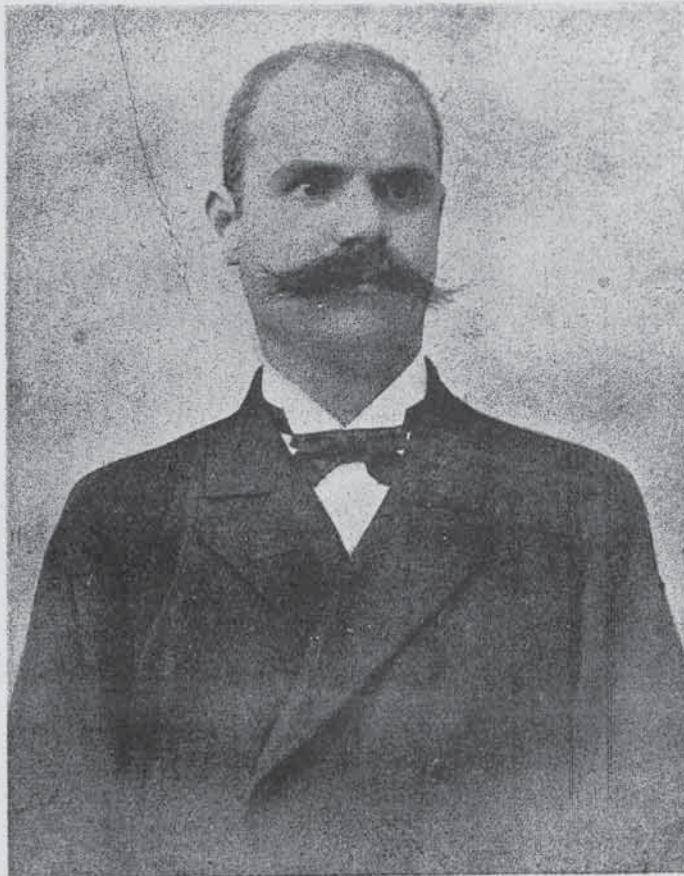
Помѣстваме тукъ едно писмо на Луката съ дата 14. януарий 1903 година, отправено до неговия другаръ Иванъ Бележковъ, който е завеждалъ по това време организационния пунктъ въ Чепинското корито, отъ което ще се види, че Луката е билъ въ непосредственъ контактъ съ главнитѣ ръководители на революционното дѣло и че чрезъ него сж отправяни важни организационни нареждания. А това показва, че Луката се е ползувалъ съ пълното довѣрие на ръководнитѣ организационни фактори.

Бѣлѣжковъ,

По порѣзка отъ Д-ръ Татарчевъ, Хр. Матовъ, П. Тошевъ (Прѣдставители на вътрѣшната организация) пиша ти долното.

1. Да се погрижишъ, съ съдѣйствието на по-виднитѣ бѣжанци изъ Разлога, да съставишъ отъ емиграцията въ Чепинско едно ръководително тѣло (отъ 3 или 4 лица), което, както вътрѣ, да се грижи за работитѣ по дѣлото и за дисциплината помежду всичкитѣ членове.

2. Да съставишъ списъкъ на всички бѣжанци, които сж били вътрѣ клетвени членове съ означение отдѣлно, кои сега оставатъ вѣрни на принципитѣ на в. организация, кои сж се отказали отъ тия принципи и кои сж съмнителни. Този списъкъ да се прѣпрати до другаритѣ въ София.



3. Здравитъ членове да се раздѣлятъ на десетници и да се поставятъ на тѣхъ десетници

4. Ръководителитъ, както и десетниците, да събиратъ членоветъ да ги възпитаватъ въ духа на вжтр. организация, да имъ четатъ и разясняватъ вѣстници и да се погрижатъ да намѣратъ военни, които тайно (въ кѣщи) да обучаватъ десетниците на най-важнитъ военни прийоми.

5. Всички членове да се приготвяватъ, за да бждатъ

готови, като че утрѣ ще бждатъ поканени на възстание, а никой никому да не говори за възстание.

6. По-състоятелнитъ хора да се погрижатъ за своето въоръжаване.

7. Да се съобщатъ имената на ръководителното тѣло.

Съ поздравъ къмъ всички и къмъ тебе:

София, 14 I. 1903 г.

Л. П. Теофиловъ

Бившия мѣсто,

*По порѣка отъ Лрѣ Матаровѣ, Мр. Милово, Л. Милово (прѣз
ставител на вжтрѣшната организация) и на другитъ*

*1. Да се погрижатъ, съ съдействието на въ виднитъ
българци изъ Румога, да съставитъ отъ емиграцията въ Гали-
ско едно ръководително тѣло (както Зили Амица), което, като
вжтрѣ, да се грижи за работата въ дѣло, и за дисциплината на
между вжтрѣшните членове.*

(Факсимиле на първия пасажъ отъ писмото на Лука попъ Теофиловъ)

Лазаръ Томовъ.

Щ и п ъ

Ето го най-после жадуваниятъ Щипъ. Той се разтлалъ по плещитѣ на Хисара и по последнитѣ разклонения на Плачковица. Но тамъ минава и безводниятъ потокъ Отиня, който пълзи по стрѣмнитѣ на изтокъ, А тамъ, вдѣсно, се е сгушило Новосело съ своята тѣсна улица, която кривулича между голѣми двукатни кѣщи. То е нераздѣлна частъ отъ Щипъ и едно време е служило за седалище на Кюстендилския епископъ, подъ чиято духовна власт се намиралъ и тукашниятъ край.

Та, ето го оня славенъ Щипъ, който дотогава нераздѣлно бѣ свързанъ въ моята паметъ съ имената на голѣми български синове. Най-първо съ името на първия нашъ педагогъ Йосифъ Ковачевъ — милъ и благъ едновременно мой професоръ. После съ имената на Даме, Гоце и Мише — велики апостоли на македонската свобода — мои скѣпи приятели. Най-подире съ името на неукия, по легендаренъ поборникъ за тая свобода — Петре Жабата, за когото бѣхъ чувалъ отъ Мише.¹⁾

Ето я долу подъ нозетѣ ми въ плещитѣ на Хисара кѣщата на покойния Никола Теранцовъ, кждето е живѣлъ едно време Новоселскиятъ учител Гоце Дѣлчевъ и въ която му е правенъ първиятъ обискъ, като заподозренъ революционеръ.

¹⁾ Па и моятъ прѣвъ учител преди 50 години бѣ сѣщо щипянинъ — Маджунковъ, сѣщо покойникъ.

Ето я тамъ кѣщата, кждето една вечеръ билъ извиканъ отъ скривалището си въ Новосело Мише, ужъ по нѣкаква революционна работа, ала неочаквано билъ обиколень цѣлиятъ Хисаръ. Мише и



Врѣхъ Свети Илия надъ с. Бѣлица.

Петре Жабата не губятъ духъ и юнашки се защитаватъ въ обсадената кѣща. Тѣ свръшватъ патрони. Последния си патронъ Мише спокойно пуска въ челото си, пада мъртавъ и тѣлото му изгаря въ пламѣцитѣ на запалената кѣща. А тамъ долу родителитѣ и близкитѣ на Мише нищо не знаятъ, дори не подозиратъ, че той може да бжде въ Щипъ...

Петре Жабата не успѣва да последва примѣра на Мише. Той е раненъ, но пакъ се опитва да се спаси, за

да не падне въ турски ржце. Като лъвъ скача той презъ високитѣ зидове отъ дворъ въ дворъ. Но юнашка кръвъ шурти отъ рани, той отъ мигъ на мигъ слабѣе и турцитѣ го залавятъ полумъртавъ вече. Тѣ го повличатъ за нозетѣ изъ каменливата улица надолу, о която се удря и разранява хубавата глава на буйния юнакъ. А сганѣта рита съ нозе тая глава и я плюе. И се гаври съ юнака. Но отлита великъ духъ и следва тоя на Мише въ необятнитѣ простори на всемира...

Ехъ спомени, мои мили и тѣжни спомени!.. Но съмъ щастливъ и съ високо подигнато настроение, че се намирамъ въ стениѣ на града, кждето сж се подвизавали и мжченишки мрѣли тия велики синове на юначна, вѣчно страдаща и вѣчно бореща се Македония. Че се озовахъ най-последъ въ срѣдата на онова Щипско население, което се отличава колкото по своя чуденъ патриотизмъ, толкова и по своето рѣдко гостолубие.

Нѣкакво непонятно трепетно чувство ме бѣ всецѣло обхванало, че се намирамъ въ непристъпната и непревземаема крепость на великитѣ копнежи и чудния устремъ къмъ свобода на несѣкрушимия български духъ. Да, ето я тая крепость, която не допусна въ стениѣ си нито единъ грѣкъ, нито единъ сърбинъ. Гърцитѣ бѣха махнали отдавна ржце отъ Щипъ и нито се опитваха дори да го приближатъ, защото знаеха какъ могатъ да бждатъ посрещнати. А щедро платената сръбска пропаганда, тѣй енергично поддържана отъ турци, и тѣй ловко насърдчавана отъ руси, се разбиваше вече толкова години като нечиста стомна о якитѣ стени на тая крепость.

А тя бѣше градена и циментирана отъ словото и дѣлата на Даме, Гоце, Мише и на тѣхнитѣ

по-млади и по-късни замѣстници, чиито имена сж милионъ. И здраво бѣ градена, яко бѣ циментирана. Защото и 8 годишното момче, и 100 годишниятъ старецъ тукъ бѣха просмукани съ революционната идея и жаждата за свобода. Защото и невръстната девойка, и прегърбената бабичка бѣха смѣло и беззаветно предани на общото дѣло. И може би никжде въ Македония българскиятъ духъ и българското чувство не сж стигали такава висота и не сж се проявявали въ такава чистота. Тукъ революционната организация за никого не бѣ тайна. Тя е плътъ и кръвъ на мжско и женско, на старо и младо. Не всички сж посветени, но всички сж предани и тѣломъ и духомъ на великото, на светото народно дѣло.

Турцитѣ и знаеха, и виждаха. И затова терорътъ бѣше голѣмъ. Азъ почти не срещнахъ щипянинъ, който да не е затварянъ, измжчванъ. Дори жени и деца. А много бѣха и онѣзи, които да не сж лежали съ месеци и години и въ каменнитѣ каземати на страшния Куршумлиханъ въ Скопие. Но сѣ пакъ нищо не можа да убие тоя духъ, да сломи тая воля за свобода. Дори до освободителната война презъ 1912 година, когато следъ вѣкове

тукъ отново се вестиха българскитѣ юначни полкове. Дори страшниятъ сръбски тероръ следъ това не сломи духа на щипяни, не уби тѣхното чувство. Дори днесъ, когато побѣснѣли шумадийци не се гнжсятъ отъ никакви сръдства да унищожатъ всѣки поменъ отъ българско име въ поробената частъ на нашето отечество—щипяни сж сѣ тѣй бодри и волята имъ за свобода е сѣ тѣй мощна и непреодолима. Защото тѣ дълбоко вѣрватъ въ тая свобода.

И тя ще дойде.

Иванъ П. Кеповъ



Мише Развигоровъ.

Изъ революционнитѣ борби въ Драмско.

Михаилъ Т. Даиевъ.

Пленяването на английския полковникъ Елиотъ.

(По споменитѣ на Тачо Хаджи Стоенчевъ и Василъ Шутенковъ).

Презъ м. юний 1905 година, въ мѣстността „Мочура“—„Мозговица“, въ Пиринъ-планина, се състоя конгресътъ на Сърския революционенъ окръгъ. Конгресътъ, между другитѣ свои решения, възложи свободната Драмска революционна околия на войводата Михаилъ Т. Даиевъ.

Михаилъ Т. Даиевъ бѣше 28 годишенъ младежъ, родомъ отъ гр. Балчикъ, синъ на видния

търговецъ Тодоръ Даиевъ. Младиятъ Даиевъ имаше завършено сръдно образование, бѣше интелигентенъ и културенъ човѣкъ, съ артистична душа и се ползуваше съ голѣмъ авторитетъ всрѣдъ революционнитѣ сръди и мѣстното население въ цѣлия Сърски окръгъ.

Въ четата на Даиева се числѣха като четници: Тодоръ Паница, Христо Мановъ отъ гр. Чир-

панъ, Димитъръ Запряновъ отъ с. Кара-Орманъ, Хасковско, Тачо Хаджи Стоенчевъ отъ Стара Загора, Тодоръ Добриновичъ отъ София, Тодоръ С. Берберовъ отъ Копривщица, Наумъ Терзистаневъ отъ Балчикъ и Пеню Какачевъ отъ Казанлъкъ.

Въ изпълнение на конгресното решение, Михаилъ Т. Даиевъ зае Драмската революционна околия съ четата си. По това време духътъ всрѣдъ българското население въ Драмско бѣше свършено сломенъ отъ надигащата се гръцка пропаганда, която не избираше срѣдства, за да се наложи на българското население и го елинизира. изключение правѣха само селата Скрижово, Калапотъ и Гюреджикъ, въ които българскиятъ елементъ не се страхуваше отъ нелегалната сила на гръцката пропаганда и съ твърдостъ отстояваше нападенията на нейнитѣ адепти. Измежду селата дотолкова се бѣше засилила гръцката пропаганда, щото нерѣдко изъ селата въ нѣкоя кжца се срѣщаше единиятъ братъ да запази своята българска националностъ, а другиятъ да стане гъркоманинъ и да се ненавиждатъ. Вследствие на прѣсканитѣ въ изобилие пари отъ пропагандата въ Драмско, нѣкои отъ селянитѣ бѣха станали агенти на пропагандата срещу заплащане и вършеха шпионажъ.

Драмската чета около шестъ месеци преживява маса несгоди и предателства отъ страна на гъркоманитѣ, но при все това Даиевъ не се отчайва. Той бѣше решилъ да преодолѣе всички трудности и да влѣзе въ близъкъ контактъ съ мѣстното население, да се упознае добре съ него и да му вдѣхне вѣра и надежда за по-добри бжднини. Благодарение на обстоятелството, че всички селяни отъ с. Скрижово предлагатъ своитѣ братски услуги на Даиева, той бързо създава една добре подготвена революционна мрежа отъ вѣрни и подбрани хора въ селото. Макаръ че с. Скрижово бѣше обиколено отвредъ съ гъркомански села, скрижовци забравяха своята полска работа и поеха тежкия кръстъ на революционната борба. Въ лицето на скрижовци Даиевъ намѣри вѣрни другари, а въ самото село най-сигурното прибѣжище.

Даиевъ бѣше пламененъ борецъ съ отзивчива артистична душа; неговитѣ пламтещи очи сковаваха намѣсто всѣки опонентъ. Той действуваше много решително и съ стремителни набѣги. Ако четата се появи въ нѣкое село, докато гъркоманитѣ сполучатъ да я предадатъ, дошлиятъ аскеръ не я намираше въ селото, защото четата бѣше вече на 20—30 километра далечъ отъ селото.

Щомъ Даиевъ се наложи въ Драмско и се почувствува, че е стѣпилъ на здрава опора, първата му грижа бѣше да се отърве отъ трима агенти на пропагандата въ с. Калапотъ, отъ които се боеше цѣлото население. Въ изпълнение на това, наложи се три наказателни санкции: пръвъ бѣ обесенъ Недѣлчо, втори — Тодоръ и трети — Чорбаджи Кръстю. Наказанието на последния се наложи, защото, за да прикрие оставенитѣ му на съхранение 100 лири организационни пари, той предава на юзбашията въ с. Карлуково четата на Драмския войвода Мирчо, който пада убитъ въ мѣстността „Прасалъка“ заедно съ куриеритѣ отъ с. Калапотъ, а останалитѣ му четници се разбѣгали. Следъ наложената отъ четата наказателна санкция върху тримата народни изедници, с. Калапотъ стана революционно гнѣздо по подобие на с. Скрижово.

Впоследствие, пакъ презъ 1906 година, когато отъ Зѣхненската чета на Христо Мановъ бѣ нака-

занъ съ смъртъ председателятъ на гъркоманския комитетъ въ Драмско Василъ Камбуковъ отъ с. Егридере, бързо селата Егридере и Горенци навлѣзоха въ редоветѣ на Организацията и селянитѣ станаха добри революционни дейци.

Презъ 1906 година войводата Михаилъ Даиевъ, преоблѣченъ въ мѣстна носия, влѣзна въ селата Просѣченъ, Кобалища, Плѣвня и Височенъ, кждето съ своята бойностъ, темпераментъ и себеприцание се наложи и въ тѣзи села, образува въ тѣхъ ржководни тѣла на Организацията. Следъ това Драмската чета започна редовно обиколката си въ



Михаилъ Даиевъ.

тѣхъ и макаръ тѣ да се намираха въ полето и да бѣха опѣстрени съ турци и гъркомани, Даиевъ намираше широкъ приемъ всѣдъ българщината, тъй като въ тѣзи села вече имаше здрави бойни ядра на Организацията, добре екипирани и готови за борба съ гръцката пропаганда.

Вследствие на тоя силенъ революционенъ подемъ въ Драмско, бързо се разнесе между българското население въ Драмско и градоветѣ Драма и Кавала широката плодотворна деятельность на Даиева. Живѣещитѣ въ Драма и Кавала българи отъ Ахж-Челебийско чрезъ подписка тайно събиратъ пари и изпращатъ въ околийската каса за нуждитѣ на четата. Отъ друга страна, тѣ изпращатъ и костюми на четниците. Отъ така събранитѣ пари презъ пролѣтъта на 1906 година, Даиевъ направи покупки и стегна Скрижовската милиция съ новъ образецъ кжси манлихерови пушки и четнишка форма; впоследствие той снабди и милицията на с. Калапотъ съ четнишка форма и манлихерови пушки, а въ нѣкои села, кждето гръц-

ката пропаганда имаше силни гнѣзда, на организационнитѣ хора изпрати по нѣкой револверъ.

Мнозина младежи изъ Драмскитѣ и Зѣхненски села, виждайки бойността на Драмската чета, навлѣзоха въ нейнитѣ редове и по такъвъ начинъ четата се преобрази. Новитѣ четници допринесоха много за засилването на Организацията въ Драмската революционна околия.

Пръвъ отъ мѣстното население влѣзна въ състава на четата Георги Чауша отъ с. Горенци, а следъ него Димитъръ Каракузовъ отъ с. Калапотъ (другарь на Пѣйо Радевъ-Гарваловъ — падналъ убитъ въ атентата въ гр. Драма), Яни Богатиновъ, Начо отъ Плѣвня, Анго Просѣченлията (Селимъ Чауша) отъ с. Просѣченъ, Драпчо отъ с. Просѣченъ, Иванчо Карлуквалията, Илия Златевъ отъ

витѣ четници имаха влияние всрѣдъ Драмскитѣ и Зѣхненски села, самото мѣстно население доби въра и куражъ да се бори съ грѣцката пропаганда и да бжде винаги въ услуга на организационната чета. Освенъ това, пѣкъ новитѣ четници познаваха кои селяни могатъ да бждатъ въ услуга на пропагандата и спрѣмо такива се вземаха енергични мѣрки да ги отклонятъ отъ това позорно дѣло. Съ тия свои действия и широкъ размахъ, Даиевъ постигна една голѣма победа надъ пропагандата, която се изплаши и почна да държи отбранително поведение и то само въ силнитѣ свои гнѣзда, т. е. тамъ, кждето па селата се намираха гарнизони съ турска войска.

Водената революционна борба срещу грѣцката пропаганда глѣташе много парични срѣдства,

които излизаха отъ празнитѣ джобове на изтощено и безъ туй бѣлгарско население, което бѣше и безъ туй обедняло. За да облекчи поне отчасти мѣстното бѣлгарско население и издрѣжката на цѣлия районъ да се смене отъ плещитѣ на народа, Даиевъ решава да потърси източници отдругаде, най-вече съ налагане данѣкъ на състоятелнитѣ хора въ Драмско и въ Зѣхненско, отъ каквато народност и да бждатъ тѣ, като тия суми се събиратъ по начини и срѣдства, каквито Организацията наложи.

Драмскиятъ атентатъ, извършенъ отъ Пѣйо Радевъ-Гарваловъ и другаритѣ му въ грѣцкото казино, изплаши и турци и гърци. Организацията доби авторитетъ всрѣдъ всички народности. Нейното име се произнасяше съ страхъ.

Цѣла година Даиевъ търсѣше източници за финансовото стабилизиране на Организацията на Драмско, обаче, все неуспѣшно.

Къмъ срѣдата на м. юний 1907 година, се получи известие, че въ гр. Кавала е пристигналъ английскиятъ полковникъ Елиотъ, за да извърши инспекционенъ прегледъ за дейността на английскитѣ жандармерийски офицери въ тоя край.

Това съобщение озари лицето на пламенния борецъ Михаилъ Даиевъ. Следъ дълго обмисляне, той реши на всѣка цена да залови полковникъ Елиота и го прикрие въ балкана като пленникъ и вземе голѣмъ откупъ отъ него. Съ вземениятъ пари той откупа той искаше да стабилизира своя районъ въ финансово отношение, като го снабди съ всички необходими военни материали и снаряжение.

Въ изпълнение на своя предназначанъ планъ Михаилъ Даиевъ, отъ името на населението въ с. Гюреджикъ, отправя до полковникъ Елиота колективно заявление, написано на английски езикъ, и подписано отъ селянитѣ на село Гюреджикъ, въ което заявление се излага неописуемиятъ тероръ, вършенъ отъ квартируващия въ селото аскеръ, за безчестията върху моми и невѣсти отъ турския мюлязимъ и пр. Съ това заявление се искаше при



с. Гявато — Ресенско.

с. Клепушна, Тодоръ Волаклията и Георги Баталовъ отъ с. Волакъ.

По това време въ четата дойде и така наречениятъ отъ четниците и мѣстното население Бай Пѣйо (Пѣйо Радевъ-Гарваловъ) — магистъръ по фармацията, който направи атентата въ гр. Драма въ грѣцкото казино. Съ своята положителност и прямолинейност по всички революционни акции и въобще по всички въпроси, свързани съ дейността на Драмската чета, Пѣйо Радевъ-Гарваловъ спечели симпатиитѣ на цѣлото мѣстно население, поради което и старцитѣ го наричаха „Бай Пѣйо“. Той получи първитѣ си четнишки познания отъ Даиева. Придошлитѣ четници отъ селата бѣха необучени за каквато и да било сериозна работа, вследствие на което Даиевъ се зае съ тѣхъ и въ едномесечно обучение по Сѣрския Боздагъ и висотитѣ надъ с. Калапотъ, той направи отъ тѣхъ отлични бойци и впоследствие ги разпрати въ групитѣ на Христо Мановъ, Георги Астараджиевъ, Димитъръ Запряновъ, а отпосле и при Стефанъ Чавдаровъ и Тачо Хаджи Стоенчевъ.

Благодарение на факта, че отъ мѣстното население се попълваха кадритѣ на четата и че но-

анкетата да присъствува и лично полковникъ Елиотъ. Това последното се искаше, предвидъ на това, че, макаръ досега много пѣти да сѣ направени оплаквания до жандармерийскитѣ офицери, последнитѣ, заблуждавани и ласкани отъ богатото

грѣцко общество въ Драма и Драмския грѣкомански комитетъ, не сѣ вземали подъ внимание тѣжбитѣ на тѣжителитѣ и не сѣ ги изслушвали, за да чуятъ истината отъ тѣхнитѣ уста. (Следва).

Стефанъ Аврамовъ:

Петрушъ Йовчевъ

Роденъ е въ гр. Охридъ и още като малтъкъ е останалъ безъ баща. Следъ като свършилъ IV. отдѣление, майка му, като крайно бѣдна, е била принудена да го даде въ една отъ градскитѣ фурни за работникъ — симидчия. Бидейки буенъ и немирникъ, той почти всѣки день се биелъ съ турчета и почти всѣка вечеръ се върщалъ въ кѣщи съ окървавена глава, следъ като е окървавявалъ турски глави. Господарѣтъ му се принудилъ най-после да го изпѣди, за да се спаси отъ неприятноститѣ, които Петрушъ му създавалъ. Тогава майка му го изпратила въ Русе, гдето се намирали и по-възрастнитѣ ѣ двама сина на работа при нейни братя.

Когато Петрушъ по-порастналъ, той се увлѣкъ въ македонскитѣ революционни борби, които по тия години заливаха България.

Единъ день Петрушъ и единъ неговъ другаръ, Стефанъ Пеневъ, родомъ отъ Русе, младши подофицеръ отъ 5. Дунавски полкъ, снабдяватъ се съ пари и паспорти и отпѣтуватъ за гр. Битоля, гдето благополучно пристигатъ. Тамъ Стефанъ Пеневъ се настанилъ на работа, като столаръ, а Петрушъ се готвѣлъ да замине за родния си градъ. Шпионско око, обаче, ги проследило и ги е денонсирало на властѣта. И двамата биватъ заловени, сѣдени и осѣдени на затворъ за „комитаджилѣкъ“.

Въ затвора Стефанъ Пеневъ, бидейки левентъ-юнакъ, бѣше спечелилъ страхопочитанието на турцитѣ-затворници и на затворнишкитѣ власти и затова той, и покрай него и Петрушъ, прекарвали сравнително леко затворнишкия си животъ, докато най-сетне една султанска амнистия тури край на

тоя тѣхенъ животъ. Веднѣжъ пуснати на свобода, Стефанъ Пеневъ веднага се отправя за Прѣспанско, гдето става главатаръ на чета, а Петрушъ заминава за Охридъ, за да навести старата си майка.

Охридското революционно началство, ценейки качествата на Петруша, назначава го на първо време членъ на градската наказателна група, а по-късно му повѣрява ръководството на чета, съ която той взе живо участие въ Илинденското въстание и се прояви като смѣлъ, храбъръ и дисциплиниранъ войвода.

Следъ свършека на въстанието и следъ дадената амнистия, той взе майка си и сестра си и се прибра въ гр. Русе. Прибра се, обаче, съ разклатено здраве: „лошата болестъ“ — съпѣтницата на четнишкия животъ, бѣше се загнѣздила въ грѣдитѣ му.

Макаръ и съ разклатено здраве, Петрушъ взе участие въ Балканската война, като доброволецъ въ 9. Велешка дружина.

Въ Свѣтовната война, обаче, той не можа да участвува, тѣй като болестѣта му бѣше доста напреднала. Оттогава насетне тази болестъ бавно, но сигурно го е похабявала,

докато най-сетне, на 6. изтекли месецъ февруарий т. г., го осмърти.

Той почина на 52 годишна възраст. Съ неговата смъртъ Македония изгуби единъ достоенъ свой синъ, а Илинденската организация—единъ достоенъ свой членъ.

Миръ на праха му и вѣчна му паметъ!

София, мартъ 1932 год.

Александъръ Джиковъ



Константинъ Настевъ

Роденъ е въ Солунъ на 17. Априлъ 1880 г., като 5-то чедо на известния родолюбецъ Насте Стояновъ.

Основното си образование, както и гимназиалното — до V класъ, е получилъ въ Солунскитѣ български училища, следъ което дойде въ София и постѣпи въ Военното училище, което завърши въ 1902 г. и бѣ изпратенъ като подпоручикъ въ

Бѣлоградчикъ. Но едва бѣ постѣпилъ тамъ на служба, скоро зарязва службата и една сутринъ въ тъмни зори се озовава у дома ми, преоблѣченъ като комита, и ми съобщи, че заминава за Македония, като ме помоли да не обаждамъ никому, понеже военнитѣ власти ще го преследватъ и задържатъ, ако го уловятъ. Като историкъ, азъ не можехъ да го

не похваля за тази му патриотична готовност — да се жертвува за поробената си родина, но като имах предвид неговата ранна още младост — едва 22 годишен, и неговата неопитност за един такъв много тежък подвиг, опитах се да го убедя да отложи за по-късно тази си жертва. Той, обаче, остана непреклонен.

Не пожела даже да се обади на сестра си, за да не би да го разколебае, а побърза, незабелязан от никого, да си излѣзе от дома.

Наскоро след заминаването му получих саморъчно писмо от него, без дата, и писано с

Нашата е единичката чета, въоръжена по най-усъвършенствуваш начин, защото досега 1000 лв. съм далъ за тази цел.

Младене,

Утеши Евгения (сестра му — н. б.) и майка ми, да не тжжати и не жалати за мене. Азъ виждамъ, че моята звезда гори, блести много арко и никакво облаче нѣма, което да я сѣни. Азъ вѣрвамъ въ своето щастие и нѣма да загина отъ агарянски куршумъ.

Ти ще чуешъ за славниѣ подвизи, които ще извършимъ, защото азъ вѣрвамъ въ това, и тебъ ще ти стане драго, както на баща ти е било драго въ 1885 година, когато ти, единичкиятъ му синъ, напусна университета и замина за бойното поле.

Сбогомъ, Младене, сбогомъ братя, сестри и роднини; сбогомъ Българю, последна цѣлувка вамъ.

Константинъ.

П. П. Оставамъ куфара си на улица Солунъ, № 19; оттамъ ще ви бже изпратенъ съ капитанъ Димовъ; той ще дойде у дома. Останалитѣ вещи сж у капитанъ Илиевъ; ако стане нужда, искайте ги и той ще ви ги изпрати.

Сбогомъ.

Копие: Антонъ, Недѣлка, Малковъ Георги, Желявски, баща ми и на всички роднини и познати.

Сжщия

Сжщия.

Съ дати 20. октомврий 1902 г. отъ с. Рила и 22. октомврий с. г. отъ Дупница, поставени отъ пощенскитѣ писалища върху пликчета, получихъ визитната му карта съ следнитѣ думи:

Младене,

Днесъ минавамъ границата съ Левтеровъ и Саевъ. Ура!

Съ дата 1. ноемврий 1902 г. получихъ втора картичка съ следнитѣ думи:

Младене,

Вчера се върнахъ въ България живъ и здравъ следъ едно блѣсково сражение. Следъ като уредя нѣкои работи, следъ 10 дена, ще дойда въ София. Майка, ако е тука, нека почака да се видимъ. Поздрави всички.

Съ поздравъ К. Настевъ

Въ картичката си зачеркналъ думитѣ: „Подпоручикъ отъ 15. пехотенъ Ломски полкъ“ и написалъ „Комита“.

*

Константинъ Настевъ взе участие и въ четата на покойния полковникъ Янковъ въ Разлога — въ сражението при с. Бѣлица. Следъ изгарянето на това село, четата е трѣбвало да отстъпи. Настевъ е билъ оставенъ да командува ариергарда. Вследствие денонощни сражения, капналъ за сънъ, Настевъ заспалъ посрѣдъ сражението; другаритѣ му го мислѣли за убитъ и когато се опитвали да го дигнатъ, той се събудилъ, далъ команда за енергично отблъскване на неприятеля и благополучно се оттеглилъ въ българска територия.

Наскоро, обаче, тия четнишки движения въ Македония се изродиха въ междоусобни: отъ едната страна Санданисти, а отъ другата така нареченитѣ върховисти. Въмѣсто съ турцитѣ, четитѣ почнаха да се биятъ помежду си.

Въ едно подобно междоусобно сражение, на Настева бѣха набити очитѣ съ дребни камъчета, откъртени отъ неприятелски куршумъ отъ скалата, задъ която е била прикрита четата на Настева.

Следъ това сражение Настевъ се оттегли съ четата си въ България. Д-ръ Кирановъ благополучно му очисти очитѣ и следъ туй Настевъ наново се повърна въ войската, дето достигна до чинъ капитанъ и взе живо участие въ Балканската война. Началото на свѣтовната война го завари като военно аташе, подъ името секретаръ, при Солунското българско агентство и бѣ откаранъ отъ съглашенцитѣ заедно съ цѣлия консулски персоналъ въ Франция, като заложникъ.

Освободенъ отъ Франция, той отново постъпи въ армията, отначало на разузнавателна служба. Но при настѣпилитѣ презъ 1916 г. нещастни съ-



Войводата — подпоручикъ Константинъ Настевъ.

моливъ, изпратено на адресъ: София, ул. Аксаковъ, 23, гдето тогава живѣхъ. Писмото ще да е било донесено отъ нѣкое лице, понеже върху плика нѣмаше нито марка, нито пощенски печатъ.

Това писмо гласи дословно така:

Младене,

Преди петъ години, при тръгването ми отъ Солунъ, единичкото ми желание бѣ да изуча военното изкуство, та единъ денъ да мога и азъ, като всѣки македонецъ, да услужа на своето отечество.

Младене,

Днесъ въ Македония гори огънь, днесъ робътъ се бори противъ Азиатския тиранинъ, за да спечели оная свобода, на която ти се радвашъ, и на която цѣла България днесъ се радва.

Честно и съвѣстно ли ще бже, ако азъ, синъ на роба, остана равнодушенъ въ този часъ, когато съществуването му е хвърлено на жребие?

Не! Азъ отивамъ да умра; но не — да помогна на своя братъ, на своя баща.

Младене,

Сбогомъ, азъ заминавамъ, прощавай, Младене, ако въ нѣщо съмъ те огорчилъ и вѣрвамъ да съмъ направилъ това, защото азъ съмъ много буенъ; но затуй ще бже бичъ божи за тиранина. Моята чета се състои отъ мене, единъ офицеръ и 60 души унтерофицери и фейерверкери, въоръжени съ манлихерови пушки, съ по единъ динамитенъ патронъ и една бомба.

бития при завоя на р. Черна, когато нашите войски тръбваше да отстъпват, той е бил зачислен на 8. октомври 1916 год., за ротен командир в 10. полк. Към 13. октомври, обаче, тоя полк е бил дигнат от позицията и замъстен от 21. полк, в който на Настева е била дадена 3-та дружина на подполковник Станчев, който пък бил назначен за полкови командир на същия 21. полк.

На 14. октомври Настев е отбил при завоя на р. Черна 7—8 атаки на сърбит.

На 18. октомври заедно с подполковник Станчев сж били на дъсния фланг при с. Сливница.

Въ това време 44. полк, който е бил вдъсно от тях, е бил разбит и Настев е останал в дружината си сам да пази дъсния фланг. Заграден от три страни, той държал едно денонощие и половина, когато положението е било такова, че не е било възможно нито половина част да се задържи. За това негово геройско държане началниците му сж се явявали всеки 2 часа да му благодарят.

Въ тази дружина не е бил ранен само лъкарът. Всички 28 офицери сж били по 2—3 пжти ранявани.

На 25. октомври Настев е отишел с дружината си на позицията над село Грунице, източно от р. Черна. Положението е било отчаяно, духът на дружината, обстрелвана от три страни, е бил силно разколебан. За да поддържа този дух, Настев без всякакво прикриване е отивал от позиция на позиция да насърчава войниците. Последните сж му викали да се прикрива въ окопит, но той, вървайки въ своята звезда, не ги

слушал, докато на 29. октомври 1917 година един куршум, попаднал въ челото му, го повалил мъртавъ при безименната височина над село Грунице.

Тия сведения за участието на Настев въ свътовната война от 14. януари до 29. октомври 1916 година ми даде лично г. подполковник Станчев, когото посетих въ една от военните болници, дето лежеше ранен, наскоро след смъртта на Настев.

Сжщият ми събщи, че Настев е бил представен за кръст за храброст и е бил повишен въ чин майор.

Константин Настев като дете бж живо, интелигентно, буйно и красиво — „Писано и още шарено“, както казва поетът, описвайки Чавдар войвода.

Като ученик въ Солунската гимназия, той сж своята буйност е създавал голми грижи на своите учители. Той, обаче, бж даровит ученик; особено бж силен по математиката.

Азъ много желях да завърши той Висше училище, но неговата буйна натура ме накарз да го оставя въ Военното училище, въ което успя да се задържи до края, пакъ благодарение на добри приятели офицери, които гледаха малко снизходително на неговата буйна природа. А неговата патриотична припряност го хвърли веднага след свършване на училището въ редовете на борците за свободата на Македония.

Миръ на праха му и въчна му памет!

София, февруари 1932 г.

Д-ръ Младен Панчев

Изъ революционните борби въ Ениджевардарското блато

(По споменат на четника Стоян Тр. Хаджиев, съобщава Христо Шалдев).

Македония е страната на неволята и мъченията. Но тя е страната и на героичните борби за народност и свобода. Нма селище, нма кжтче от македонската земя, които да не сж оросани с героична кръв. Едно от многото такива кжтчета е и Ениджевардарското или, както мстното население го нарича, Пазарското блато, което раздъля Урумлука от Вардарията, Сраницата, Мегленията и Боимията и въ което се е водила ожесточена борба между българи и турци, от една страна, и между българи и гърци — от друга. Тук сж оставили костите си стотици българи въ служба на своя идеал; тук редъ години се водиха героични борби за свободата на Македония, главният герой на които бж Агостолъ Петков Терзиев, или, както народът го наричаше „Ениджевардарското слънце“.

Описването на тези борби е приносъ към историята на македонското освободително движение и изложението споменит на участниците въ тези борби е колкото полезно, толкова и належащо, защото главният герой отдавна не е между живите, а от архивата му почти нищо не е останало.

Един от многото участници въ борбите на българите с турците и гърците въ Пазарското блато е Стоян Тр. Хаджиев, Агостолов четник и по-късно негов десетар.

Той е родом от с. Бозец (Ениджевардарска околия). До Илинденското въстание той е бил обикновен легален работник въ революционната организация и живелъ сж мисълта, че

свободата иска борба и че всеки тръбва да стане редникъ въ тая борба, щомъ бжде повикан от войводата. Това той сторилъ преди Илинденското въстание, когато той е бил повикан от войводата Агостолъ да постъпи въ четата му. Заедно с 10 момчета от селото си, Стоян Тр. Хаджиев се хвърля въ вихъра на нелегалната борба и получава първото си боево кръщение при нападението на Гумендже от съединените чети на Агостолъ Петков и Кръстьо Асенов.

Стоян Тр. Хаджиев ни разказва:

След потушаването на въстанието, голма част от четата на Агостолъ Петков се разформирова: едниот четниците се върнаха по домовете си, други заминаха за България, а една малка част, кмъ която се числехъ и азъ, останахме въ района с Агостола. Въпреки това, четата постоянно се увеличаваше от качаки и презъ 1904 г. тя наброяваше нколко десетки четници. Презъ сжщата година, поради неуспъха на въстанието и поради усилената агитация на гръцката пропаганда, която действуваше въ съгласие с турците, изъ сръдата на българите се появиха малодушни хора, които се предадоха на голмата чета стана опасно. Тогава Агостолъ раздъли околията си на участъци, като за всеки участъкъ опредъли по една десетка, сж задача да поддържа духа на населението и да очисти околията от родоотстъпниците и шпионите.

Наставленията, новото въоръжаване и обманировката ние четниците получихме въ окол-

ността на с. Ливада, отдето десетките се отправиха за участъците си. На мене се падна да отида въ Пазарското блато заедно съ Димитър Бабянски, стария Върдъ, Божин Кърчочков, Щеръ Юнана и др. Някои от четниците, неможейки да свикнат съ блатистия климат и блатския живот, бяха изпратени въ другъ участък. Въ блатото останахме само шестима четници: Мицо хаджи Траевъ, Върдъ, Божин Кърчочков, Пено Пецановъ и Петър Стоевъ отъ Куфалово.

Презъ есента на сжщата 1904 година въ едно сражение при мѣстността „Крушката“ бѣ убитъ Христо Бабянски, на когото турците отрѣзаха главата за показъ, а четниците му Пено Радомирски, Илия

и въ колибата „Горната Пѣсѣкъ“ намѣрили убити двама рибари отъ Ениджевардаръ. При схватката гърците сж дали петима ранени и убити.

Тази схватка дала поводъ на турската войска да навлѣзе въ блатото и, изглежда по всичко, че андартското нападение е било пробно, а самите андартти сж били авангардъ на турската войска. Ние бѣхме принудени да напуснемъ колибите и се отправихме въ Карайотишкия гълъ, дето на лодки престояхме осемъ дни, а после се прибрахме въ една закрыта тукъ колиба. Къмъ Великденъ 1905 г. се прибрахме въ Ениджевардарския блатски участък и тукъ въ мѣстността „Дълбината“ си построихме нова, неизвестна на рибарите колиба.



Сватбено тържество презъ време на войната въ едно македонско село. Освободени и освободители играятъ хоро.

Бугарийски и Танасъ Грубешки се изгубиха въ Паякъ планина, кждето подиръ нѣколко дни бѣха намѣрени полуизмръзнали и доведени въ блатото на лѣчение. Следъ тежко и дълго боледуване и тримата останаха сакати: на Танасъ Грубешки опаха нозетъ до колѣне, а другите двама изгубиха по единъ пръстъ на краката си. По това време, вследствие една немислена постѣпка, четниците Пено Пецановъ и Петър Стоевъ, които бѣха отишли въ с. Бозецъ, бѣха открити отъ турските войници и съ мъжа можеха да се промъкнатъ презъ обсадния обрѣчъ, а следъ нѣколко дни сжщиятъ Пено Пецановъ бѣ нападатъ отъ гръцки андартти въ колибата „Пѣсѣкъ“ край с. Зорбата. На вика „помощ“ отъ страна на четника Тодоръ Кръстевъ, другаръ на Пецанова, азъ и Мицо хаджи Траевъ притекохме се на помощъ и прогонихме гърците. Но и следъ това пакъ дочувахме виковете „помощ“! Озадачени отъ това, нѣколко четници предпазливо се упжтиха съ лодките си къмъ мѣстото, отгдето се чуваше гласътъ. Тамъ тѣ намѣриха вързани осемъ души рибари отъ Ениджевардаръ. А Георги хаджи Траевъ намѣрили го тежко раненъ; подиръ малко време той се поминалъ отъ раните си. Сжщитъ четници заобиколили още нѣколко близки колиби

Тукъ се научихме за голѣмото сражение на съединените чети на Апостолъ Петковъ и Сава Михайловъ при с. Смолъ (Гевгелийско), отъ което сражение се спасилъ само Апостолъ съ двама свои четници. Съединените чети сж пренасяли боевъ материалъ, предназначенъ за двете околии: Гевгелийската и Ениджевардарската. Материалитѣ, натоварени на 20 коня, били спасени и прехвърлени на дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ. Съ прибирането на материалитѣ били натоварени Антонъ Терзиевъ, десетаръ и братовчедъ на Апостола, и Пено Пецановъ, който съ нѣколко свои четници бѣше напусналъ блатото и бѣше се упжилъ по следите на Антона. Последниятъ, обаче, безъ да дочака пристигането на Пецанова, съ помощта на мѣстна милиция бѣше успѣлъ да пренесе материалитѣ на дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ. За нещастие, край с. Църна рѣка бѣ откритъ отъ турците и убитъ заедно съ другаря му Тано Тумбенски. Сжщата участъ сполетѣ и Пено Пецановъ, който сжщо билъ откритъ отъ турците и въ сражението край с. Кошиново падна убитъ съ другаритѣ си Иванъ Летата отъ с. Боймица и Ичко Солунчевъ отъ Гумендже.

(Следва).